50 jaar Spiegel-affaire: ijkpunt van de democratie

Hoe een persschandaal Duitsland democratischer maakte

Achtergrond - 4 oktober 2012

Het is het grootste persschandaal uit de Duitse geschiedenis: de Spiegel-affaire. Op 8 oktober is het 50 jaar geleden dat weekblad Der Spiegel een kritisch stuk plaatste over het Duitse leger. Het leidde tot doorzoeking van de redactie, arrestatie van journalisten en het aftreden van de minister van Defensie. De Spiegel-affaire geldt als een ijkpunt in de geschiedenis van de naoorlogse Duitse democratie.

Eigenlijk waren ze bij de Spiegel-redactie helemaal niet zo tevreden over het stuk dat op de titelpagina van 8 oktober 1962 werd aangekondigd. Het was moeilijk te lezen, alleen goed te begrijpen voor experts en er stond nauwelijks iets nieuws in. Het artikel met de kop '*Bedingt abwehrbereit*' (beperkt tot verdediging in staat) ging over de slechte staat van het Duitse leger. Niemand had verwacht dat het tot een schandaal van ongekende omvang zou leiden.

In het artikel schilderde auteur Conrad Ahlers hoe uit een NAVO-oefening was gebleken dat de staat van het West-Duitse leger bedroevend was. *Bedingt abwehrbereit* was de slechtste beoordeling die de NAVO had voor een leger, aldus Der Spiegel. Ook meldde Der Spiegel dat het ministerie van Defensie de optie van een kernoorlog besprak en berekende hoeveel slachtoffers daarbij zouden vallen: 15 miljoen West-Duitse burgers. Ahlers had zijn informatie onder meer van een kolonel van het Duitse leger, die zijn minister Franz-Josef Strauss (CSU) zeer gevaarlijk vond.

Landverraad

Strauss was woedend. Hij beklaagde zich bij kanselier Adenauer (CDU) over de "terreur" en het "verraad van brisante militaire geheimen" door Der Spiegel. Het was geen geheim dat Strauss en Spiegel-hoofdredacteur Rudolf Augstein elkaar niet konden uitstaan. Het weekblad schreef al jaren kritisch over de minister van Defensie en beschuldigde hem van machtsmisbruik en incompetentie.

Nu was voor Strauss de maat vol. De minister beschuldigde journalist Ahlers en hoofdredacteur Augstein van landverraad. Op zijn instigatie doorzicht de politie het hoofdkantoor van Der Spiegel. Augstein, Ahlers, de uitgever en een aantal

andere redacteuren werden gearresteerd. Augstein zat uiteindelijk 103 dagen vast.

Deze overtrokken reactie, die deed denken aan de nazi-tijd, veroorzaakte een golf van verontwaardiging in heel Duitsland. Duizenden mensen gingen de straat op om te demonstreren. Studenten, wetenschappers, andere kranten, schrijvers en kunstenaars schaarden zich achter Der Spiegel.

Democratisch bewustzijn

Adenauer weigerde Strauss in eerste instantie te ontslaan, hoewel de minister de actie tegen Der Spiegel had uitgevoerd zonder zijn FDP-collega van Justitie daarover in te lichten en er vervolgens over had gelogen. Reden voor de FDP-ministers om allemaal af te treden. Van het volgende kabinet-Adenauer, dat in november 1962 werd gevormd, maakte Strauss geen deel meer uit. Kort daarna moest ook Adenauer plaats maken voor Ludwig Ehrhard.

De aanklachten tegen Augstein en Ahlers werden uiteindelijk in 1965 door de rechter ongegrond verklaard, de kosten van het proces waren voor de overheid. Een jaar later werd de affaire ook door het Constitutioneel Hof, de hoogste Duitse rechtsinstantie, veroordeeld.

De affaire was een keerpunt in het naoorlogse Duitsland en heel belangrijk voor het democratisch bewustzijn van de Duitsers, aldus oud-kanselier Helmut Schmidt vorige maand tijdens een conferentie van Der Spiegel over de affaire. Ook hij was bij de zaak betrokken.

Schmidt was destijds deelstaatminister in Hamburg en gold als expert voor militaire zaken. Hij had Ahlers' artikel op diens verzoek gelezen en hem geadviseerd bij de inlichtingendienst BND te checken of sommige feiten onder de militaire geheimhouding vielen. Dat deed Der Spiegel. De BND-medewerker die zijn fiat aan het stuk had gegeven werd ook gearresteerd.

Persvijheid 2012

Tijdens de doorzoeking van de Spiegel-kantoren vond de politie de aantekeningen van Schmidt en daarmee werd ook hij verdachte. Hij werd beschuldigd van medeplichtigheid aan landverraad. Pas eind jaren zestig liet het Openbaar Ministerie de zaak tegen hem vallen.

Een affaire als deze is in het huidige democratische Duitsland ondenkbaar. Toch plaatste de internationale journalistenorganisatie Reporters without borders Duitsland dit jaar op een schamele 16e plaats op haar persvrijheidindex. Ter vergelijking: Nederland stond op een gedeelde derde plaats. Duitsland heeft die

16e plaats mede te danken aan het feit dat Duitse kranten- en tv-redacties nog steeds worden doorzocht om bronnen te achterhalen, aldus de Duitse afdeling van Reporters without borders.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:
https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/186/50-jaar-spiegel-affaire-ijkpunt-van-de-democratie